

اولین پلتفرم هوشمند اقدامات بشردوستانه

agapengo.com

سلسله نگاشتهای مروری بر مطالعات حوزه سازمانهای مردم‌نهاد

۱۴۰۲

مقدمه:

در یک تعریف نسبتاً جامع می‌توان سازمان‌های مردم‌نهاد را سازمان غیردولتی متشکل از گروهی افراد داوطلب دانست که بدون وابستگی به دولت و به صورت غیرانتفاعی و عام‌المنفعه با تشکیلات سازمان یافته در جهت اهداف و موضوعات متنوع فرهنگی، اجتماعی، خیریه‌ای، تخصصی و صنفی فعالیت می‌کند. اهداف و موضوعات مورد توجه این سازمان‌ها مختص به گروه و قشر خاصی نیست و فعالیت‌های خود را در حوزه کاهش امراض، ارتقا منافع و مصالح فقرا، حفظ محیط‌زیست، ارائه خدمات اجتماعی اساسی و یا توسعه اجتماعی، برنامه‌ریزی و اجرا می‌کنند.

به طور کلی می‌توان ویژگی‌های زیر را در تعریف سازمان‌های مردم‌نهاد در نظر گرفت:

غیرانتفاعی بودن

نداشتن وابستگی سازمانی به دولت

برخورداری از شخصیت حقوقی

مدیریت مشارکتی

غیرسیاسی بودن

بیان اهداف و روش کار:

با توجه به ماموریت آگاپه در خدمت رسانی به سازمان‌های مردم‌نهاد هدف اصلی در این سلسله نگاشت‌ها مرور، تلخیص و احصا دانش ضمنی موجود در مقالات، گزارش‌ها و طرح‌های پژوهشی حوزه‌ی مطالعاتی سازمان‌های مردم‌نهاد و به اشتراک‌گذاری با گروه ذی‌نفعان است.

روش ارائه مطالب شامل احصا دست‌آوردها، چالش‌ها، فرصت‌ها و تهدیدهای سازمان‌های مردم‌نهاد است. در قسمت پایانی هر نگاشت نیز با توجه به یافته‌ها، پیشنهادها و راهکارهایی جهت تقویت و استفاده حداکثری از قوت‌ها و فرصت‌ها و همچنین کاستن و کنترل نقاط ضعف و تهدیدها ارائه می‌شود.

نگاشت ۱:

اهم نکات به دست آمده از ۱۰ مقاله مورد بررسی (۱- تحلیل جامعه‌شناختی چالش‌های بقا و پایداری ۲- سازمان‌های مردم‌نهاد، رکن سوم توسعه پایدار ۳- شناسایی و تحلیل موانع مؤثر بر گسترش فعالیت سازمان‌های مردم‌نهاد ۴- نقش موسسات خیریه در نظام سلامت ۵- ارزیابی عملکرد سازمان‌های مردم‌نهاد در حوزه زنان و خانواده ۶- تحلیل ظرفیت سازمان‌های مردم‌نهاد در نظارت بر عملکرد دولت ۷- وضعیت سازمان‌های مردم‌نهاد در روستاها ۸- تحلیل سازمان‌های مردم‌نهاد و نقش آن‌ها در افزایش ظرفیت گردشگری ۹- مطالعه جایگاه سازمان‌های مردم‌نهاد در مدیریت بحران ۱۰- نقش و عملکرد سازمان‌های مردم‌نهاد در حفظ و ارتقا سلامت جامعه)

در چهار بخش شامل: دست‌آوردهای به دست‌آمده یا در حال پیگیری سازمان‌های مردم‌نهاد، چالش‌هایی که این سازمان‌ها با آن روبرو هستند، فرصت‌هایی که در اختیار آن‌ها قرار دارد و همچنین محدودیت‌هایی که از محیط بیرونی، فعالیت و موجودیت این سازمان‌ها را تهدید می‌کند، دسته‌بندی و ارائه می‌شود.

دست آوردها

ارتباط مستمر و بی واسطه با جامعه و شناخت دقیق تر مسائل و نیازهای جامعه
ترسیم مسائل واقعی جامعه و بلند کردن صدای محرومان و گروه‌های مطرود اجتماعی
افزایش توانمندی نظام سیاسی در راستای پاسخگویی مناسب به نیازها و تقاضای اجتماعی مردم
سامان‌دهی و اولویت‌بندی تقاضای اجتماعی
مشاوره به حکومت در فرآیند تصمیم‌گیری‌ها
بررسی و نقد عملکرد حکومت
ارتقای سطح فرهنگ مشارکت عمومی
کاهش سوء استفاده از موقعیت‌ها و همچنین فسادهای اداری، سیاسی، اقتصادی در نظام سیاسی
فراهم کردن شرایط مساعد ذهنی و عینی لازم برای حضور و مشارکت آگاهانه مردم در عرصه زندگی اجتماعی
افزایش آگاهی اجتماعی مردم
توانایی ایجاد هماهنگی و انسجام اجتماعی
کاهش خشونت‌های اجتماعی
تسهیل تعاملات با جامعه محلی و به ثمرنشتن طرح‌های محیط‌زیستی
تامین دسترسی همگانی به خدمات بهداشت و سلامت و ارائه خدمات با کیفیت بالا
کاهش فرصت‌های فساد از طریق تحقیق و نظارت بر اعمال فاسد و آثار آن
فراهم‌سازی زمینه اشتغال زنان و جوانان
استفاده از دانش بومی جهت ارتقا سطح کشاورزی
کاهش تبعیض‌ها در سطح جامعه
افزایش پاسخگویی اجتماعی دولت‌ها
افزایش سرمایه اجتماعی از طریق ارتقا مشارکت (ارتقا ارتباط و اعتماد)

چالش‌ها

چالش‌های مالی و کمبود منابع
چالش‌های جذب و مدیریت منابع انسانی
ضعف دانش و مهارت کار گروهی و مشارکتی
ناآگاهی جامعه نسبت به کارکردهای سازمان‌های غیردولتی
نبود عملکرد حرفه‌ای و تخصص‌های لازم علمی
فقدان قانون مشخص برای تأسیس و فعالیت سازمان‌های مردم‌نهاد
وجود موازی کاری (نبود سازو کاری جهت یکپارچه سازی و ایجاد هماهنگی)
نگاه گزینشی به سمن‌ها
فقدان برنامه‌ی عملیاتی مناسب و وجود ابهام در فعالیت‌های آتی این سازمان‌ها
نبود امکانات مناسب جهت برقراری ارتباط با مخاطبان
نیت انتفاع‌گرایانه مدیران و اعضای برخی از سازمان‌ها
فقدان جایگاه مشخص سمن‌ها
فقدان نظام ارزش‌یابی مستمر از فعالیت‌های سمن‌ها
نداشتن مرکز تجمع ثابت
عدم به کارگیری خلاقیت و نوآوری در اداره نظام سازمان‌های غیردولتی
عدم وجود تحقیقات مناسب در مورد مشکلات جامعه و راه‌حل آن‌ها

چالش‌های ساختار سازمانی و اداری

- چالش‌های برنامه‌ریزی و نظارت
- ۱. ابهام در تعریف اهداف
- ۲. ضعف در تعیین چشم‌اندازهای پیش رو برای حرکت
- ۳. عدم آینده‌نگری و فقدان راهبردهای عملیاتی
- ۴. نبود برنامه‌های مدون جمعی و نیز فردگرایی و عدم اجماع در برنامه‌ریزی

<ul style="list-style-type: none"> • مشکلات حقوقی: <ol style="list-style-type: none"> ۱. روند طولانی ثبت و دریافت مجوز ۲. عدم رسمیت نقش سمن‌ها در فرآیند تصمیم‌سازی و تصمیم‌گیری در جامعه ۳. وجود مراجع متعدد برای ثبت سمن‌ها و نبود یک قانون مستقل و مشخص درباره‌ی فعالیت سمن‌ها • مشکلات مدیریتی: <ol style="list-style-type: none"> ۱. ناهماهنگی سمن‌ها با سیاست‌های ملی و اسناد فرادستی ۲. عدم زمینه‌یابی و اولویت‌سنجی سمن‌ها به منظور کشف عرصه‌های جدید فعالیت ۳. جایگاه نداشتن سمن‌ها در تدوین سیاست‌ها و برنامه‌ها ۴. نبود برنامه‌ی عملیاتی مشخص در سمن‌ها ۵. نبود فعالیت مستمر و سطح پایین پایداری در سمن‌ها 	
<p>همکاری با تمامی اجزای جامعه جهت نیل به توسعه پایدار بهره‌گیری از کنش‌ها و رفتارهای اجتماعی آگاهانه مردم توان بالا جهت جذب نخبگان اجتماعی توانایی توسعه آگاهی‌های زیست محیطی و جلب مشارکت مردم در جریان حفاظت از محیط‌زیست</p>	<p>فرصت‌ها</p>
<ul style="list-style-type: none"> • نحوه رابطه آن‌ها با دولت: <ol style="list-style-type: none"> ۱. بی‌اعتمادی متقابل دولت و سازمان‌های غیردولتی ۲. وجود روابط اجرایی- ابزاری ۳. فقدان تعاملات ساختاری _ قانونی و وجود راه‌های غیررسمی و فردی برای ارتباط ۴. مشخص نبودن معیارها و سازوکار نظارتی دولت ۵. فقدان رویکرد منسجم و یکدست سمن‌ها به دولت ۶. وابستگی مالی و عدم استقلال از دولت ۷. ضعف قوانین تاسیس سمن و ناهماهنگی دستگاه‌های دولتی متولی ۸. وابستگی قوانین به رویکرد دولت‌ها و سلیقه‌ای بودن آن‌ها ۹. نگاه رقابتی و بدبینی دولت به سمن‌ها 	<p>تهدیدها</p>

<ul style="list-style-type: none"> • سطح رابطه با جامعه و شهروندان ۱. بی‌اعتمادی مردم نسبت به این سازمان‌ها ۲. عدم شراکت متوازن طبقات و بخش‌های مختلف جامعه در بدنه سازمان‌های غیردولتی ۳. باور نداشتن مسئولان به واگذاری فعالیت‌ها به مردم ۴. ضعف فرهنگ مشارکت و کار گروهی در میان مردم از یک سو و ناشناخته بودن مفهوم سمن‌ها برای مردم از سوی دیگر 	
<ul style="list-style-type: none"> • سطح رابطه با سایر سازمان‌های غیر دولتی (عدم اجماع سازمان‌های غیردولتی در اهداف، ارزش‌ها و استراتژی‌های مشترک) ۱. خطر وابسته شدن سازمان‌های مردم‌نهاد به احزاب سیاسی جهت رفع کمبودهای مالی و ... ۲. کمبود نیروی داوطلب فعال ۳. ریزش اعضای سازمان‌های مردم‌نهاد به علت عدم حمایت دولتی از آن‌ها 	

پیشنهادها:

با توجه به مطالب فوق، جهت تقویت و استفاده حداکثری از قوت‌ها و فرصت‌ها و نیز کاهش نقاط ضعف و کنترل تهدیدهای موجود به طور خلاصه می‌توان به موارد زیر اشاره کرد:

۱. حمایت جهت تقویت سازمان‌های مردم‌نهاد از سوی نهادهای حکومتی
۲. تغییر فرهنگ دولت سالارانه مردم
۳. تشکیل شورای هماهنگی سازمان‌های مردم‌نهاد جهت تقویت و تداوم وجودی این سازمان‌ها
۴. همکاری نهادهای علمی با سازمان‌های مردم‌نهاد
۵. رفع مشکلات مالی سازمان‌های مردم‌نهاد بدون خدشه دار کردن استقلال این سازمان‌ها
۶. مشارکت دادن سازمان‌های مردم‌نهاد در فرآیند مدیریت جامعه
۷. تدوین و تصویب قانون فعالیت سازمان‌های مردم‌نهاد
۸. صرف هوشمندانه‌تر منابع مالی و حرکت در جهت سرمایه‌گذاری و ایجاد منابع درآمدی پایدار
۹. هدفمند کردن منابع مالی سازمان‌های مردم‌نهاد بر اساس مأموریت سازمانی و برنامه استراتژیک آنها

۱۰. اقدام به مستندسازی اقدامات و انتشار نشریه تخصصی در حوزه سازمان‌های مردم نهاد
۱۱. ایجاد ارتباط مستمر بین نهادهای دولتی و سازمان‌های مردم نهاد در حوزه‌های مشترک
۱۲. ایجاد بانک اطلاعاتی جامع از سازمان‌های مردم نهاد
۱۳. فعال کردن واحدهای تخصصی در سازمان‌های مردم نهاد
۱۴. طراحی الگوی پیگیری و ارزش‌یابی عملکرد سمن‌ها
۱۵. ایجاد پل ارتباطی موثر میان خیرین و سازمان‌های مردم نهاد
۱۶. اتخاذ یک رویکرد سیستمی و همه‌جانبه‌نگر در جریان سیاست‌گذاری، برنامه‌ریزی، حمایت‌گری و مدیریت توسعه سازمان‌های مردم نهاد
۱۷. توجه بیشتر مسئولین به سازمان‌های مردم‌نهاد جهت گرفتن مجوزها و دریافت تسهیلات
۱۸. استفاده بیشتر از ظرفیت سازمان‌های مردم‌نهاد از طرف ادارهای دولتی در پیشبرد سیاست‌ها و طرح‌های اتخاذ شده
۱۹. افزایش آگاهی مردم از ظرفیت‌های سازمان‌های مردم‌نهاد موجود و تشویق آن‌ها به همکاری و سرمایه‌گذاری
۲۰. اتخاذ رویکرد عدالت‌محور دولت در قبال سمن‌ها
۲۱. شبکه‌سازی بین سمن‌ها
۲۲. در نظر گرفتن ردیف اعتباری خاص در بودجه سالانه دولت
۲۳. تسهیلات قانونی برای جلب حمایت مالی از خارج کشور
۲۴. اعطای معافیت مالیاتی و حذف یا کاهش عوارض خاص
۲۵. تشویق اعضا به کمک‌های داوطلبانه
۲۶. امکان تبلیغ از طریق صدا و سیما
۲۷. توانمندسازی سمن‌ها در جذب منابع مالی چند مرجعی (بخش خصوصی، دولتی و خیرین)
۲۸. تصویب مصوباتی که دولت را ملزم به همکاری بیشتر با سمن‌ها کند.
۲۹. توانمندسازی سمن‌ها برای خوداتکایی مالی
۳۰. سمن‌ها مکمل همدیگر باشند نه ناقض

۱. رازقی، نادر؛ لطفی خاکچی، بهنام. تحلیل جامعه‌شناختی چالش‌های بقا و پایداری سازمان‌های مردم‌نهاد فعال در حوزه آسیب‌های اجتماعی؛ با تأکید بر رابطه آنها با دولت، جامعه‌شناسی نهادهای اجتماعی، دوره پنجم / شماره ۱۱ / بهار و تابستان ۹۷
۲. سازمان‌های مردم‌نهاد، رکن سوم توسعه پایدار، مرکز پژوهش‌های مجلس شورای اسلامی (دفتر مطالعات سیاسی) مه‌ماه ۱۳۹۲
۳. جوانی، خدیجه؛ بوزرجمهری، خدیجه؛ شایان، حمید؛ قاسمی، مریم. وضعیت سازمان‌های مردم‌نهاد در روستاها: فرآیند شکل‌گیری، آثار و پیامدها منطقه مورد مطالعه روستاهای شهرستان رشتخوار، فصلنامه پژوهش‌های روستایی، دوره ۸، شماره ۱، بهار ۱۳۹۶
۴. سلیمانی، مسعود؛ وثوقی، منصور. تحلیل ظرفیت سازمان‌های مردم‌نهاد در نظارت بر عملکرد دولت و ارائه استراتژی‌های بهبود، مجله توسعه محلی (روستایی-شهری)، دوره یازدهم، شماره ۱
۵. دمازی، بهزاد؛ حیدرنیا، محمد علی؛ رهبر ناب، مریم. نقش و عملکرد سازمان‌های مردم‌نهاد در حفظ و ارتقا سلامت جامعه، فصلنامه پایش، آبان ۱۳۹۳
۶. حبیب پور گتایی، کرم. ارزیابی عملکرد سازمان‌های غیر دولتی (سمن‌ها) کشور در حوزه زنان و خانواده فصلنامه شورای فرهنگی اجتماعی زنان و خانواده، شماره بیستم، اردیبهشت ۱۳۹۷
۷. نکویی مقدم، محمود؛ امیر یوسفی، سعیده؛ قربانی بهابادی، سعیده؛ امیراسماعیلی، محمدرضا. نقش موسسات خیریه در نظام سلامت. مجله تحقیقات کیفی در علوم سلامت، ۱۳۹۱
۸. حبیب پور گتایی، کرم؛ کاری جعفری، بهزاد. مطالعه جایگاه سازمان‌های مردم‌نهاد در مدیریت بحران شهر تهران
۹. محمدی. شناسایی و تحلیل موانع مؤثر بر گسترش فعالیت سازمان‌های مردم‌نهاد زیست محیطی در نواحی روستایی (مطالعه موردی: انجمن سبز چیا در شهرستان مریوان) فصلنامه جغرافیا و توسعه شماره ۵۵، تابستان، ۱۳۹۸ (صفحات: ۲۱۱۱-۲۳۶)
۱۰. پیر مرادیان، زهرا؛ کلانتری خلیل آباد، حسین؛ شمس الدینی، علی. تحلیل سازمان‌های مردم‌نهاد و نقش آن‌ها در افزایش ظرفیت توسعه گردشگری شهر یزد، فصل نامه علمی - پژوهشی نگرش‌های نو در جغرافیای انسانی سال یازدهم شماره چهارم، ۱۳۹۸